

A MAGYAR REVÍZIÓS IGÉNYEK ANGLIAI FOGADTATÁSA A KÉT VILÁGHÁBORU KÖZÖTT

A brit birodalmi külpolitika szempontjából általában a következő négy területet szokták megkülönböztetni: Európát, Amerikát, a Közel-Keletet, valamint a Távols-Keletet. London Európát legszívesebben az erőegyensúly ("balance of powers") állapotában látta, melynek tényezői Franciaország, Oroszország és a kettő között található zömmel német- és szláv lakta terület - ezen belül is a német egység megvalósulása után Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia. Ez utóbbi államalakulat volt hivatva, - az angol elképzelés szerint, - az orosz, illetve a német tulsúly megakadályozására.

Anglia aktívan általában csak akkor avatkozott be a térség politikájába, ha ezt az egyensúlyt (és vele együtt világbirodalmi érdekeit) veszélyeztetve érezte - jól példázza ezt a napóleoni vagy a krími háboru időszaka.

A szigetországban a magyar kérdés iránt az első komoly érdeklődés az 1848-49-es forradalom és szabadságharc idején nyilvánul meg. Országszerte nagy a szimpátia a magyar ügy iránt, ugyanakkor Viktória királynő külügyminisztere azzal utasítja el Szalay Lászlót, hogy nincs tudomása Magyarországról, csak mint Ausztria egyik alkotórészéről. Nagyobb lett a magyarok iránti rokonszenv a kabinetben az orosz intervenció idején (Konstantinápoly és a tengerszorosok orosz megszállásától való félelem lebegett a honatyák szemei előtt), a parlamentben magyarbarát bizottság is alakult.

A veszély elmúltával természetesen a lelkesedés is alább hagyott, majd az ötvenes évektől egyre inkább két táborra szakad az angol közvélemény: egy magyarbarát és egy szlávbarát táborra. A dualizmus-kori Magyarország nemzeti- és társadalompolitikája ellen felhozott vádak ellenére azonban szóba se kerül az ország egységének megszüntetése még a világháboru első éveiben sem. Az események alakulása folytán azonban London álláspontja megváltozik: elősegíti, majd tudomásul veszi a Monarchia szétbomlását. Anglia szempontjából nem volt szükség egy erős államhatalom fenntartására (Németország elvesztette nagyhatalmi helyzetét, Oroszországot pedig a forradalom "kikapcsolta" Európából). Egy ilyen közép-európai hatalom ráadásul, egy jövőbeli háboru esetén, Németország potenciális szövetségesevé válhatott volna. A térség konszolidációját a megalakuló nemzetállamok létével biztosítottak látja, így lényegében elfogadja annak francia elképzelés szerinti át-szervezését.

London két szempontból kezeli megkülönböztetett figyelemmel Közép-Európát a béketárgyalások során: szeretné mielőbb pacifikálva látni e térséget (az itt jelentkező forradalmi erjedés aggasztotta Angliát a leszerelés elhuzódása, s a gazdasági behatolás késlelte-

tése miatt), másrészt pedig igyekezett megakadályozni Franciaország tulzott előretörését a születő államokban. A Magyarországgal szembeni békefeltételek vitáiban is ez a két fő szempont határozza meg az angol delegáció magatartását (ezért tiltakoznak a román-magyar határnak a Tiszánál való megvonása vagy az un. korridor-terv ellen, ezért okolja Lloyd George a francia "hójákat" a proletárforradalom kitöréséért, ezért sürgeti a román megszálló csapatok kivonását, ezért ismerik el a választásokig a Huszár kormányt, stb.).

Ezen tényeket félreértelmezve a magyarok tulzott reményeket táplálnak London irányába (Friedrich miniszterelnök például angol protektorátust, angol katonai segítséget kér a románokkal szemben). Anglia azonban szeretné minél hamarabb lezárni a békekötés kérdését, s erre legalkalmasabbnak végül is a francia elképzelést tartotta (mégha az angol parlament mindkét házában heves viták voltak is a magyar határok kérdését illetően). Magyarország 1920. június 4-én írta alá a trianoni békediktátumot. Ezután került sor annak ratifikációjára. Az angol parlamentben a ratifikációs vita során újra kiéleződtek a béketárgyalás alatt jelentkezett nézeteltérések. Ezek az egyik oldalon a történelmi Magyarország gazdasági egységének fenntartása mellett érveltek, népszavazást követeltek, hangoztatták Magyarország megerősítésének szükségességét, hogy másodsor is a "Nyugat védőbástyája" lehessen (ez alkalommal a bolsevista veszéllyel szemben), illetve tiltakoztak egy olyan békeszerződés ellen, mely egy újabb háboru magvát rejti magában ("a peace to end peace") s egy fél tucat Elzász-Lotharingiát teremt. A másik oldal a Népszövetség és a kisebbségi szerződések jótékony hatásával érvel, nyugtalan a nagyszámu katonaság (kb. 1.200.000 embert tartottak fegyverben a térség államai), a burgenlandi és a pécs-baryanai háromszög megszállása miatt, s a normális helyzet bekövetkeztét a ratifikáció jótékony hatásától várja, valamint hangsulyozza, hogy a gazdasági helyreállítás is az ügy lezárását követeli meg - ami Anglia szempontjából nem utolsó kérdés. Végül a parlament 1921. júliusában ratifikálja a magyar békeszerződést.

A gazdasági érdek közelíti egymáshoz Budapestet és Londont. A jóvátételek kérdésében Anglia Magyarország mellé áll a tulzott francia követelésekkel szemben. A Ruhr-konfliktus kiváltotta helyzet (mely kiélezte Anglia és Franciaország ellentétét) még közelebb hozza egymáshoz a két államot. London támogatásával a kisantant államok ellenkezését legyőzve Magyarország népszövetségi kölcsönt kap, a Magyar Nemzeti Bankot a Bank of England látja el arany- és devizakészlettel. Ugyancsak angol közbenjárásra szüntetik meg az állandó katonai ellenőrzést Magyarországon felett, csakugy mint a budapesti pénzügyi főbizottságot. Ebben az időben a magyar kormány még külpolitikáját is igyekszik az angolokéhoz igazítani: ezt mutatja a magyar-szovjet kapcsolatfelvétélről szóló tárgyalások megkezdése, majd megszakítása a MacDonald kormány bukása után.

Ezek a tények azonban nem jelentik azt, hogy London ne ragaszkodna a békeszerződések sérthetetlenségéhez, az európai status quo fenntartásához, bármilyen magyar revízió elutasításához. A hivatalos Anglia 1925 után (mikor az angol pénzügyi körök megvétőzzák a közép-európai pénzügyi finanszírozás politikáját), még gazdasági elkötelezettséget sem vállal a térségben. Még nyilvánvalóbb Anglia kivonulása a régióból a gazdasági világválság idején. Ekkor Franciaország (melyet a válság csak később ér el) tesz több kísérletet befolyása növelésére (1930.: Briand-féle agrárblokk-tervezet, 1931.: a Benes által felvett gazdasági kooperáció terve, 1932.: a Tardieu-terv egy gazdasági blokk létrehozására). Ezek során London ténykedése abban merül ki, hogy más államokkal együtt e tervek megbuktatását elősegítse aktív fellépésével vagy épp közömbösségével. 1932 után (egyrészt a lausanne-i értekezlet hatására, másrészt pedig mivel a válság ekkor már Franciaországot is sújtja) a francia tőke is távol tartja magát Közép- és Délkelet-Európától.

Pedig éppen a 20-as évek végétől jelenik meg a hivatalos magyar politika jelszavai között a revízió egyre erősebb hangsúlyozása. A Duna-medencében éleződnek az ellentétek. Az angol-francia kivonulás után egyre nyilvánvalóbbá válik a versailles-környéki békerendszer egyik fő tévedése, nevezetesen, hogy a kisállamok sokaságára szabdalt Közép-Európa nyugat-európai támogatás nélkül nem tudja betölteni a rá kiosztott szerepet: ahelyett, hogy gátat vetett volna a várható német vagy orosz behatolásnak, a térségben hatalmi vákuumot teremtett, melybe majd egy terjeszkedő nagyhatalom (az akkori helyzetnek megfelelően a hitleri Harmadik Birodalom) különösebb nehézség nélkül hatolt be. Jól jellemzi Anglia pozícióját Vansittant külügyi államtitkár, mikor a londoni magyar külügyi szóvivővel közli, hogy Anglia nem vesz részt aktívan a közép-európai politikában, nem vállal kötelezettséget a Duna-medence ellentéteinek kiegyenlítésében. Gazdaságilag a térség nem nyújt számottevő lehetőséget Anglia számára, s e téren a jövőbeli kilátások sem biztatóak. A térséggel Anglia csak a Népszövetség keretein belül foglalkozik ezentul.

Természetesen a hivatalos állásfoglalás mellett a közép-európai helyzet erősen foglalkoztatta a közvéleményt és a kérdés szakértőit. Az egyik legjelentősebb ilyen író-politikus R. W. Seton-Watson, aki a dualizmus kora óta foglalkozik a térség nemzetiségi problémáival. Ő, aki annak idején a Monarchia föderalisztikus átszervezése gondolatától jutott el a szeparatista megoldásig, cseppet sem talál illúziókat Trianonnal kapcsolatban: "praktikus lehetetlenségnek" tartja azt egy kevert etnikumu területen, ahol a határrendezés időszakában a nacionalizmus és a győztesek nagyhatalmi érdekei domináltak. Megállapításában a béke praktikusságát hangsúlyozza inkább mint lehetetlenségét, és határozottan kiáll a párizsi döntések mellett. Nézetét azzal indokolja, hogy egyrészt lehetetlen tisztán etnikai határokat meghuzni a térségben; a szóba jöhető módosítások az alapvető

helyzetben nem változtatnának (a kisebbségi helyzetben élő magyarok nagy része így is a kisantant államokban maradna), a magyar gazdaság problémái nem oldódának meg (csak teljes revízióval), másrészt pedig Magyarország és a kisantant államai közti viszonyból kiindulva egy határmódosítás csak fegyveres uton lenne kivitelezhető, ami elkerülhetetlenül háborúhoz (esetleg világháborúhoz) vezetne. "Ha a revízió vagy módosítás elúzná a faji konfliktusokat és kibékítené örökre a magyarokat a szomszédaikkal, akkor bárki aki ezt ellenezné, Európa ellen követne el bűnt" - mondja Seton-Watson (l.m.25.1), de nem hagy kétséget afelől, hogy az ellenkezőjéről van meggyőződve, ezért ellenez minden konfliktust, változtatást. Ebben a szellemben száll sikra az alsóház 170 tagja által benyújtott memorandum ellen, mely a csehszlovákiai magyar kisebbség ügyének a Népszövetség elé utalását követelte (Jehlicska atya a Daily Mail című újságban 1930-ban megjelent "A házam igazságot követel" c. cikk hatására - l.m.66-67.1.). Hasonló okokból ítéli el a Rothermere-akciót is (Lord Rothermere Herold Sidney Harmsworth a Daily Mail című lapban 1927. június 21-én egy cikket jelentetett meg "Magyarország helye a nap alatt" címmel, mely revíziós kampányt indított el "Igazságot Magyarországnak" jelszóval, s óriási lelkesedést keltett Magyarországon, illetve heves ellenpropagandát indított el Franciaországban és a kisantant államokban. A Rothermere-kampány keményen elítéli a trianoni diktátumot, azt a magyarokra kényszerítő nagyhatalmakat, igazságot, területi revíziót követel, ami Európa érdeke is, hisz a kontinens biztonságát csak Trianon revíziójával lehet elérni.)

Az angol kormány sietett elhatárolni magát a nagy érzelmi viharokat kavaró kampánytól, s Bethlen magyar miniszterelnököt is hasonló lépésre ösztönözte, aki igyekezett is ebben a szellemben cselekedni, bár ugyanakkor jól sikerült propagandának tartotta az ügyet.

Seton-Watson szerint a probléma megoldását csak a gazdasági és politikai határok lebontása által lehet elérni, aminek módja a kisebbségek jogainak a lehető legnagyobb mértékű kiterjesztése és betartása, a kulturális kapcsolatok erősítése lehet. Mindehhez elsőrangú fontosságú Nyugat-Európa és természetesen ezen belül Anglia aktív segítsége, mely nélkül az ímént vázolt megoldás megvalósíthatatlan, Seton-Watson véleménye szerint.

Ugyancsak Nyugat-Európa és Anglia felelősségét emeli ki C.A. Macartney, a kérdés másik nagy szakértője. Miután tárgyilagosan elemzi a békeszerződés igazságtalanságát, a kisebbségvédelem csődjét, nagyon jogosultnak tartja "Magyarország olyan revízióra irányuló követelését, melynek közelebb kellene egymáshoz hoznia a politikai és népességi határt" (Magyarország 222.1.). Azonban siet hozzátenni, hogy a Kárpát-medence problémáit ez távolról sem oldaná meg, nem szüntetné meg a nemzetiségi elnyomást. A jövő eszméje csak az egyenjogúak együttműködése lehet, azok szövetsége jelenthet biztonságot, védelmet nekik: gazdasági együttműködés, egyeztetett külpolitika, közös honvédelem kell.

Angliának tökével és konstruktív külpolitikával kell elősegítenie ezt a folyamatot, szem előtt tartva, hogy a dumai- és világérdek azonosak egymással. Ha a szigetország nem felel meg ennek az elvárásnak, a kis országok Németország gazdasági és politikai befolyása alá kerülnek.

Ezt a veszélyt megérezvén egyre többen sürgetik az angol külpolitika aktivizálódását egy államszövetség létrehozása érdekében. Az elképzelések részleteikben különbözők (Robert Birkhill egy Budapest központú Közép-Európai Egyesült Államok kialakítását javasolja, Somerset de Chair a fővárost Pozsonyba helyezné, Gilbert Murray az államszövetséget az Európai Egyesült Államok egy régiójaként képzei el, D. Lockard az első lépésként határmódosításokat javasol stb). Ugyanakkor megegyeznek abban, hogy az új államszövetség születésénél elsősorban Angliának (esetleg Franciaországgal együtt) kell bábáskodnia, biztosítva így a születő hatalom szövetségét, illetve lojalitását, elejét véve annak, hogy ezen államok gyengeségüknél fogva Németország kizárólagos vonzásába kerüljenek.

Ezen elképzelések indítékai között nem nehéz felfedezni a liberális angol gondolkodók elveit, Anglia gazdasági, politikai és katonai érdekeit, a béke megőrzéséért érzett aggodást. Ezen indítékok eredőjeként természetesen a magyar revízió kérdése csupán a térség problematikájának alárendelten jelentkezhetett csak (egy komplex folyamat egy esetleges lépéseként).

A hivatalos külpolitika, mint láttuk 1925-től fokozatosan érdektelenséget mutat Közép-Európában. Mégis észlelhető változás a 30-as évek során. Ahogy erősödik a térségben az irredentizmus hangja és ereje, úgy jelentkeznek angol részről a békés revíziót elvben elismerő megnyilvánulások. Henderson, a leszerelési bizottság elnöke, egy 1933 októberében mondott beszédében kijelenti, hogy "a magyar békés revíziónak hathatós támogatója az angol politika, noha ez idő szerint a kormány még nem foglalt el határozott álláspontot a revízió ügyében." (idézi: Wéber) A rajnai-krízis után nyilvánvalóvá válik, hogy a Közép-Európa-i államok többé nem építhetnek Franciaország katonai erejére, így London megnyilvánulásai megnövekedett hangsúlyt kapnak.

Eden 1936 júliusában az alsóházban kiemelte, hogy a háború megelőzése érdekében nemzetközi együttműködés kell a viták békés megoldására, a sérelmek kiküszöbölésére, és a nemzetközi lefegyverzés megvalósítására. A következő évben ugyanő megemlíti a jugoszláv miniszterelnöknek, hogy kormánya nem akar előzetes kötelezettséget vállalni a térségben. Ugyancsak 1937-ben Chamberlain kijelenti Hitlernek, hogy Anglia elismeri Németország igényét területi korrekciókra.

Magyarországon nagy örömmel vették tudomásul az angol külpolitikának ezt a változását, reménykedve, hogy a magyar revíziót több központra támaszkodva, s nem kizáró-

lag német segédlettel sikerül végrehajtani (mely több központúságra való törekvés a kezdetektől jellemezte a magyar irredenta törekvéseket). Az események rációfoltok az optimizmusra. 1937 novemberében Halifax külügyminiszter kijelenti, hogy mivel az "angol a realitások népe", London elismeri a közép-európai rend Németország által kívánt módosításának szükségességét. Nyílt bevallása ez annak, hogy Anglia nincs olyan helyzetben, hogy rendező erőként léphetne fel a térségben. London jól tudja, hogy bizonyítania kéne azt, hogy Nyugat-Európa gátat tud vetni Hitlernek, de erre nincs felkészülve, s pusztán szép szavakkal eredményt elérni nem lehet. A háború kirobbanását elkerülendő, az "appeasement" politika jegyében Münchenben áldásukat adják a status quo gyakorlati megváltoztatására. Ugyanakkor, ami a magyar külpolitika támogatását illeti, már az egyezmény előtt a Külügyminisztériumban megállapítják, hogy Magyarországon "a játszma már eldőlt", nem érdemes az országra pénzt és energiát pazarolni - a magyar-csehszlovák konfliktus megoldását is a tengely döntőbíróóságára bizzák. S ha gazdasági kedvezményekkel respektálják is a magyar semlegességet a lengyel-német háborúban, ez a gesztus már semmit sem befolyásolhat. A magyar külpolitika megállithatatlanul haladt kényszerpályáján: mikor a revíziós politika sikereket hozott, egyuttal nyilvánvalóvá vált az egyoldalú német elkötelezettség. A Harmadik Birodalom közelségének nyomasztó hatása a többi környező ország sorsára is rányomta bélyegét: így, vagy úgy azok is a birodalmi érdekek kiszolgálóivá váltak. Nyugati szövetségeik gyengén voltak kellő támogatásukhoz. Még kevésbé volt erre esély Magyarország esetében, ahol az együttműködésért a revíziós politika támogatására lettek volna kénytelenek - amit nemcsak, hogy nem tudtak, de nem is akartak megtenni. Jól bizonyítja ezt mind a hivatalos angol külpolitika, mind a politikai irodalom.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Gál István: Magyarország, Anglia és Amerika Budapest, 1944.
- Juhász Gyula: Magyarország külpolitikája 1919-1945. Budapest, 1975.
- C.A. Macartney: Magyarország. Budapest, 1934.
- C.A. Macartney: Problems of the Danubian Basin. Cambridge, 1944.
- Máthé Elek: Chamberlain és Rothermere. Magyar Szemle, 1941.
- Ormos Mária: Bethlen koncepciója az olasz-magyar szövetségről (1927-31) Vélemények, Viták a két világháború közötti Magyarországról. Budapest, 1984.
- Ránki György: Mozgástér és kényszerpálya. A Duna-völgyi kis országok a nemzetközi gazdaság és politika rendszerében (1919-1945) Vélemények, viták a két világháború közötti Magyarországról. Budapest, 1984.
- Seton-Watson: Treaty Revision and the Hungarian Frontiers. London, 1934.
- The Duchess of Atholl. British Opinion and European Problems. Hungarian Quarterly, 1936.
- Wéber Tibor: Az angol külpolitika irányvonalai. Külügyi Szemle, 1935.